До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.089
Запорізького національного університету
(вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, 69600)

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Гутарук Наталії Володимирівни
на тему **«Дискурс дитинства у творчості Вільяма Шекспіра»**,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
03«Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

Антропоцентрична орієнтація сучасної гуманітаристики передбачає поліметодологічний аналіз багатоманіття проявів людського буття як в синхронному аспекті, так і в діахронії. Однією з форм оприявнення унікального людського досвіду є художнє моделювання парадигми дитячого світосприйняття і відтворення емоційно-психологічного виміру існування дитини в жанрових різновидах літературної творчості. Отже, тема роботи Н.В. Гутарук має беззаперечне значення в контексті стійкого утвердження антропологічної оптики новітніх філологічних досліджень, що виразно актуалізують особливості рецепції дитини і дитинства у різні історико-культурні періоди. Окрім цього, літературознавча реконструкція шекспірівського дискурсу дитинства в єдності світоглядних, соціокультурних, психо-фізіологічних і аксіологічних аспектів уможливлює встановлення специфіки процесу формування феномену особистісної ідентичності. Це дає підстави для суттєвого розширення дослідницьких горизонтів шекспірознавства та подальшого розвитку міждисциплінарних студій.

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

Результати дослідження є такими, що мають беззаперечну наукову новизну як в теоретико-методологічному аспекті, так і з огляду на опрацьований літературно-художній матеріал. Зокрема, авторкою здійснена концептуалізація семантики та статусу поняття «дискурс дитинства в літературі», обґрунтовано імплементацію його у простір вітчизняного шекспірознавства та кореляцію з існуючими типологіями дискурсів, визначено категорію «топос дитинства», запропоновано і апробовано ефективний алгоритм аналізу шекспірівського дискурсу дитинства у сонетарії, поемах і драматичних творах англійського Барда. Важливим здобутком є реконструкція візії дитинства в античну добу, часи Середньовіччя і Ренесансу, що відкриває нові шляхи для осмислення культурно-мистецької своєрідності минулих епох. Виявлення особливостей репрезентації дитини та дитинства у шекспірівському каноні сприяє глибшому розумінню аксіологічних домінант, характерних для автора і його доби, а також їх потенційного впливу на сучасний літературний процес. Результати, отримані в ході вирішення поставлених завдань, доцільно використовувати у науково-дослідницькій практиці, зокрема алгоритм розгляду шекспірівського дискурсу дитинства може бути ефективним інструментом аналізу специфіки сприйняття дитини в інших художніх парадигмах та історико-культурних контекстах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення та висновки дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, обумовлене релевантністю застосованих методів дослідження, репрезентативністю вибірки художніх джерел, апробацією отриманих результатів тощо. Так, список використаних джерел містить 346 найменувань, текстових фрагментів, що є матеріалом дослідження – 1500. За темою дисертації здійснено 24 наукові публікації, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених до переліку фахових

видань України, 2 статті в іноземних фахових виданнях, 17 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація має логічну і обґрунтовану структуру. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен з яких поділяється на підрозділи, сфокусовані на окремих аспектах досліджуваного питання. Кожен з розділів завершується проміжними висновками, які узагальнюються наприкінці роботи. Основний обсяг дисертації становить 197 сторінок.

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми, визначено мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, зазначено методологію наукового пошуку, акцентовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації.

У **першому розділі** визначено семантику і категоріальний статус поняття «дискурс дитинства в просторі літератури», окреслено перспективи його імплементації в шекспірознавчі студії та з'ясовано кореляцію вищезгаданого поняття з існуючими типологіями дискурсів, систематизовано дані про наукову рецепцію проблематики дитинства у шекспірівському каноні.

У **другому розділі** висвітлено специфіку сприйняття дитини і дитинства за часів Античності, Середньовіччя, Ренесансу та проаналізовано ключові тексти англійського етико-педагогічного дискурсу доби Відродження з метою з'ясування специфіки національних виховних традицій.

У **третьому розділі** виявлено своєрідність художньої репрезентації дискурсу дитинства в сонетарії В. Шекспіра та окреслено смислотворчий потенціал і функції тропіки дитинства в поемах «Венера і Адоніс» та «Лукреція».

У **четвертому розділі** визначено поетикальні функції топосу дитинства в комедіях і трагікомедіях В. Шекспіра, досліджено специфіку дитячих образів у шекспірівських історичних хроніках та простежено їх кореляцію з

дискурсом влади й політичними конвенціями тогочасся, проаналізовано трагедії і римські п'єси під дитиноцентричним кутом зору.

У **Висновках** викладено основні результати дослідження. На основі здійсненої аналітики окреслено характер взаємодії історично-детермінованого та універсального начал у шекспірівській художній візії дискурсу дитинства. Крім того, окреслено перспективи подальшого наукового пошуку відповідно до проблеми дослідження.

Список використаних джерел достатньою мірою охоплює сучасні вітчизняні та зарубіжні публікації.

Дисертація **оформлена** відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою. Матеріал викладено логічно, системно й послідовно. Авторка дотримується культури оформлення посилань та принципів **академічної доброчесності**. Слід окремо відзначити методологічну складову дослідження: володіння інструментарієм різних методів аналізу, розуміння меж їх застосування й, відповідно, їх творче використання при аналізі емпіричного матеріалу.

Зауваження й рекомендації

Віддаючи належне теоретичній і практичній цінності роботи, маємо висловити деякі зауваження рекомендаційного характеру:

1. Доцільність введення у науковий обіг поняття «дискурс дитинства в шекспірівському каноні» обґрунтовується у роботі прагненням авторки забезпечити передусім реалізацію настанови на мультипредметність дослідження, адже характерною особливістю досліджуваного феномену визначається «здатність оприлюднювати спільну інваріантну сутність різновекторних дослідницьких наративів з метою їхнього об'єднання у цілісний міждисциплінарний за своєю природою тематичний напрямок» (с. 30). Такий підхід дійсно відповідає вимогам сучасних шекспірівських студій, однак авторська зосередженість на кросдисциплінарності часом в

процесі інтерпретації домінує над літературознавчими дослідницькими стратегіями.

2. Репрезентація концептосфери дитинства відбувається в роботі із залученням різноманітних контекстів – історичного, соціокультурного, естетичного. Ефективно залучається також і біографічний контекст, що включає апеляцію до канонічної біографії Шекспіра (походження, дитинство, навчання у граматичній школі, одруження, народження дітей, смерть Гамнета, останні роки життя і заповіт) та вивчення тих історичних реалій, які супроводжували появу певного художнього твору. На нашу думку, при проекції фактів біографії Шекспіра на створений ним художній світ доцільним було б використання психоаналітичної інтерпретаційної методології, зокрема низки категорій фройдівського аналітичного методу. Таких як: сублімація – трансформування витіснених бажань; перенесення – перенаправлення ворожості на постать іншого; проекція – невизнання негативного уявлення про себе як про частину себе. Вочевидь, цей підхід може бути досить плідним у розумінні способів вираження шекспірівських ідей, зокрема етико-педагогічних.

3. Серед ключових понять роботи зазначена «концептуальна метафора» (с. 8), однак у процесі дослідження дана категорія не отримує чіткої дефініції. Можемо припустити, що частина описаних в роботі прийомів створення концептуальної сфери дитинства може бути кваліфікована як метафорична. Адже в дисертації йдеться про процеси пізнання досвіду людини, її соціальні відносини, набуття знань і цінностей. Концептуальна метафора при цьому спроможна описувати складні абстрактні поняття через доступний візуальний образ, що робить її актуальним засобом осягнення світу. Саме такий тип метафоризації актуальних смислів демонструють шекспірові твори, що завжди містять у собі глибинний ціннісно-смисловий комплекс, відкритий для розгортання у просторі культури.

Висновок

Висловлені зауваження мають на меті уточнити, поглибити й доповнити наукові спостереження дисертантки. Вони не стосуються суті роботи й не применшують її позитивної оцінки. Вважаємо, що дисертація Гутарук Н.В. є цілісним, оригінальним дослідженням, результати якого мають цінність у контексті смислотворчих пошуків сучасного шекспірознавства. Таким чином, наукова робота Гутарук Н.В. на тему «Дискурс дитинства у творчості Вільяма Шекспіра», представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Дисертація є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові наукові обґрунтовані результати, які вирішують поставлені завдання, а її авторка – Гутарук Наталія Володимирівна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Рецензент:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології,
перекладу та світової літератури
Запорізького національного університету Кравченко Я.П.